

Антиглобалістський рух: ідеологія та джерела фінансування

Розглядаються проблеми антиглобалістського руху, антиглобалістських організацій на основі аналізу монографій, статей, Internet публікацій на дану тематику, а також програмних, ідеологічних платформ антиглобалістських організацій. Значну увагу приділено дослідженню питання фінансування діяльності антиглобалістських організацій та руху в цілому.

***Ключові слова:** антиглобалістський рух, антиглобалізм, глобалізація, сучасні інформаційні технології.*

Одним з найбільш значущих процесів ХХІ ст., який впливає на всі сторони життя людини, держави безперечно є процес глобалізації, який постійно трансформується та розширюється. Під впливом цього процесу відбувається зміна практично всіх сторін життя людини. Процес глобалізації є надзвичайно складним та суперечливим явищем. Поряд із позитивними моментами, які він несе із собою, глобалізація породжує й низку негативних тенденцій та процесів, явищ, які однозначно оцінити неможливо. До таких явищ відноситься і антиглобалістський рух. Тому цей рух, організації, що обрали своєю ідеологією антиглобалістські погляди стають все більш актуальними об'єктами вивчення. Сьогодні дуже складно буде знайти людину, яка б нічого не чула про виступи, протести, мітинги антиглобалістів. Майже кожна більш менш значуща подія в міжнародних відносинах чи то конференції ВТО, Ради ЄС, НАТО, відомий Давоський форум та інші завжди супроводжуються акціями пов'язаними із антиглобалістським рухом.

Предметом цього дослідження є ідеологія антиглобалістського руху та джерела його фінансування. Мета – визначити основні ідеологічні платформи антиглобалістського руху та показати, як в умовах сучасного глобалізованого суспільства, використовуючи символи глобалізації такі як Інтернет, мобільний зв'язок, супутникова навігація антиглобалістські організації залучають кошти для своєї діяльності. Об'єкт дослідження – антиглобалістські організації.

Антиглобалістський рух (ідеологія та джерела фінансування) – досить актуальна тема й протягом останніх років усе більше вчених звертаються до її вивчення. Та не дивлячись на те, що рух є дуже відомим в світі, на жаль у вітчизняній історіографії він є практично не дослідженим.

Найбільш важливі аспекти антиглобалістського руху, його ідеологічні течії, діяльність антиглобалістських організацій розглядаються у роботі К. Денчева «Феномен антиглобалізму» [4].

Дуже цікавою для нас є також збірка статей під редакцією А. Бузгаліна «Альтерглобалізм: теорія і практика «антиглобалістського руху», в якій автори дуже докладно розкривають суть одного з найбільш популярних напрямків антиглобалістського руху – альтерглобалізму [1].

Окремим аспектам діяльності різноманітних організацій антиглобалістів та найбільш масштабним акціям протесту, форумам та конференціям присвячені фундаментальна праця С. Аміна та Ф. Утара «Глобалізація спротиву: боротьба у світі» [2] та монографія Д. Хелда та Е. МакГрю «Глобалізація/Антиглобалізація» [8].

Грецькій дослідник А. Мітсіу у своїй монографії «Антиглобалізм. Нова суспільна революція» [9] цікаво описує процеси зародження, історію та діяльність антиглобалістського руху на сучасному етапі. В збірці «Війни «глобалізації» [10] колектив грецьких авторів та фотографів досить яскраво з поданням ілюстративного матеріалу дослідив найбільші маніфестації, організовані антиглобалістськими організаціями та спробував проаналізувати, як уряди різних держав світу намагаються боротись із антиглобалізмом – суспільно–політичним рухом, який знаходить все більше своїх прибічників.

Російські автори Б. Ракітський у статті «Глобалізація капіталізму як найновіший етап соціальної організації людства: глобалізація соціальної непримиримості» [5] та Б. Смітєнко у монографії «Протиірччя глобалізації світової економіки. Сучасний антиглобалізм та альтерглобалізм» [6] спробували розкрити економічний чинник у виникненні та діяльності антиглобалістських організацій та руху в цілому.

Інтерес до теми, що розглядається, проявився також у низці публікацій за результатами конференцій, зустрічей та обговорень, присвячених антиглобалістському руху [3]. Окрім того публікації присвячені нашій темі дуже широко представлені в Інтернеті.

Антиглобалістський рух (antiglobal movement) – загальна назва громадських організацій, рухів і ініціативних груп, які ведуть боротьбу із соціальними, економічними, політичними і екологічними наслідками глобалізації в її нинішній формі. Хоча учасники антиглобалістських виступів часто діють спільно, цей рух є неоднорідним. Його активісти виходять з різних, іноді прямо протилежних підходів в розумінні глобалізації, дотримуються найрізноманітніших уявлень про альтернативи цьому процесу і використовують неоднакові методи й тактику дій. Сама назва «антиглобалістський рух» не є загальноприйнятною в його рядах. Часто вживаються також назви «альтерглобалістський рух» (рух за «альтернативну глобалізацію»), «рух за глобальну справедливість», «рух рухів» тощо.

Основні діючі суб'єкти антиглобалістського руху – це громадські, неурядові або політичні групи та асоціації. Вони можуть носити місцевий, регіональний, національний або міжнародний характер, займатися конкретно вузькою проблематикою або претендувати на рішення про-

блем в масштабі всього суспільства. Спектр цих організацій достатньо широкий.

Велику увагу антиглобалістські організації приділяють використанню нових інформаційних технологій. Сучасні інформаційні технології, такі як Інтернет, мобільний зв'язок, комп'ютери, супутникові навігатори, які для багатьох є символами глобалізації стали зброєю у руках антиглобалістських організацій. На сьогодні достеменно відомо, що під час масових акцій активісти антиглобалістського руху використовують мобільні телефони та супутникові навігатори для складання найбільш оптимального маршруту руху протестантів та успішно уникають сутічок із представниками влади (поліцією, військовими), знаходять можливість прорватися у місця проведення заходів, наприклад ВТО, МВФ, які дуже суворо охороняються.

Ще один символ глобалізації – Інтернет – став дуже дієвим джерелом надходження коштів для антиглобалістських організацій. Ефективність будь-якого суспільно-політичного руху безумовно залежить від популярності ідей, що відстоюються, налагодженої організаційної структури, стабільності фінансування. В численних публікаціях, присвячених антиглобалістському руху, розглядаються в основному перші дві умови. Третя стає об'єктом спекуляцій ЗМІ і обивателів.

З виключно наукової точки зору – питання про способи фінансування – одне з головних при аналізі перспектив і можливостей руху, перш за все, можливостей мобілізувати ресурси. З ідеологічної точки зору питання фінансування важливе як критерій для оцінки незалежності руху, можливого використання брэнда і активістів руху, наприклад, однією корпорацією в конкурентній боротьбі проти інших корпорацій, однією державою, проти інших держав. Саме щоб уникнути звинувачень в упередженості антиглобалістські організації, наслідуючи приклад великих транснаціональних корпорацій, складають щорічні докладні звіти про прибутки і витрати.

Основа антиглобалістського руху – різноманітні локальні, невеликі по кількості учасників організації і групи екологічної, правозахисної, антивійськової і іншої орієнтації. Традиційні громадські організації формують антиглобалістський рух, приєднуючись до міжнародних синхронізованих акцій протесту, відвідуючи маніфестації в місцях проведення самітів ВТО, Великої вісімки, беручи участь в соціальних самітах. Організації продовжують займатися своєю профільною діяльністю, координуючи деякі свої дії з аналогічними організаціями з інших країн, створюючи мережі для забезпечення кращої організації і більш стабільного фінансування. Різноманітні форми координації антиглобалістського руху – соціальні форуми, коаліції, федерації, мережі і інші, дозволяють тематично схожим організаціям з різних країн об'єднувати ресурси і зусилля заради спільних цілей – і в реальному і у віртуальному просторі.

Питання фінансування масштабних антиглобалістських заходів – конференцій і соціальних самітів слід розглядати окремо від фінансування повсякденної діяльності антиглобалістських організацій.

Фахівці звертають увагу при дослідженні антиглобалістського руху на нові організаційні форми, що послужили основою для більшої ефективності руху. Організаційні форми надзвичайно різноманітні: профспілки

і мережні організації, невеликі мобільні групи, комітети солідарності, аналітичні спілки, альтернативні ЗМІ з можливістю для будь-якого відвідувача опублікувати свою статтю або коментар і таке інше. В різноманітті цих форм зібраний весь досвід громадських рухів попередніх епох. Другою необхідною умовою для ефективності руху було завжди і залишається зараз фінансування. І в цій сфері антиглобалістським рухом використовується весь традиційний набір, що був удосконалений певними механізмами.

Існують декілька класичних джерел фінансування для громадських організацій будь-якого типу:

- обов'язкові і добровільні членські внески;
- добровільні пожертви від прибічників;
- продаж профільної літератури і супутніх товарів (речі з символікою, агітаційні матеріали);
- гранти від благодійних і державних організацій;
- доходи від культурних і освітніх заходів (кинопоказів, літературних читань, фестивалів, артмайстерень, конференцій, тренінгів, семінарів і ін.).

Антиглобалістські організації фінансуються з тих же самих джерел. Проте деякі з них антиглобалісти вдосконалили, використовуючи можливості інформаційних технологій і спеціалізацію самого руху.

Один з традиційних різновидів антиглобалістських акцій – вуличний фестиваль (street party) – виступає як центральний фандрейзинговий антиглобалістський захід. Ця форма організації протесту, при якій вулиці «окупаються» протестантами, акторами і художниками, що влаштовують справжні фестивалі з тематикою протесту. Фестивалі збирають значну аудиторію, якій пропонується купити створені учасниками фестивалю витвори мистецтва, книги і журнали, предмети одягу і агітаційні матеріали.

Антиглобалістські організації, багато з яких займаються соціальними проблемами, користуються ідеологічною і фінансовою підтримкою профспілок, спираючись таким чином на фінансову стабільність профспілкових членських внесків. Наприклад, організація «Стрейтгудс» співпрацює з цілою низкою профспілок, які перераховують частину коштів, отриманих від профспілкових внесків на фінансування різних проектів і діяльності організації в цілому.

Організації, що протестують проти корпоративної глобалізації, проти трудової дискримінації, виступають за поширення спільних стандартів праці, за соціальну справедливість і так далі, часто відкривають свої магазини з товарами власного виробництва. Такі товари продаються під лейблом «no sweatshops».

Ще одне джерело фінансування, що використовується в основному як гарантія для фінансово нестабільних антиглобалістських організацій або для організації великих антиглобалістських заходів – підтримка з боку великих і відомих антиглобалістських мереж – «Direct action network» або «Alliance for Global Justice». «Найрозкрученіші» організації і сайти виконують функції спонсорів по відношенню до більш малих, локальних, вузькоспеціалізованих організацій.

Намічається досить чіткий поділ різних типів антиглобалістських організацій за типами виконуваних функцій. Наприклад, існує організація «Unite Here!» [11], яка претендує на статус нової профспілки для робочих всіх напрямів і сфер діяльності, у великих і малих корпораціях, будь-якого віку, статевої і національної приналежності. Великі розділи на сайті присвячені різноманітним засобам підтримки організації: фінансовим, матеріальним, активістським і так далі. Організація навіть створила мережу «дружніх готелів», склала каталог готелів, в яких рекомендовано зупинятися прихильникам організації. Таким, досить вишуканим способом, організація одержує стабільне джерело коштів на свій рахунок. Організація «Unite Here!» відкрила власний віртуальний магазин з досить широким асортиментом. Наприклад, тут продається спеціальна уніформа з лейблом «Unite Here!», яку активно купують робітники з метою застрахуватися від певних порушень з боку роботодавця (організація зарекомендувала себе як успішний адвокат для робітників проти корпорацій).

З іншого боку існує сайт, який збирає всі основні новини про антикорпоративні кампанії і акції, проти порушень прав робочих, дітей, жінок корпораціями і так далі – «behind the label» [12]. Сайт підтримується на кошти «Unite Here!». Над сайтом працює унікальний колектив авторів, журналістів, аналітиків, дослідників, який постійно стежить за ситуацією з правами робітників по всьому світу.

Таким чином, відбувається деякий природний перерозподіл функцій, спеціалізація і розподіл праці між антиглобалістськими організаціями. Великі мережі, що мають зв'язки з профспілками, що брали участь в великих протестах і що зуміли побудувати власний бренд, розрекламувати свої ідеї і цінності, одержують досить великі кошти. Організації такого типу стають не тільки організаційним, але й мережним, ресурсним центром, фінансовими центром, що перерозподіляє фінанси всередині антиглобалістського руху.

Мінімальні витрати на повсякденну діяльність антиглобалістських організацій:

- підтримка сайту, інформаційні технології, агітаційні матеріали;
- оренда приміщення;
- зарплата (редакторам сайту, адвокатам, авторам публікацій, працівникам організації та ін.).

Функціонування невеликої антиглобалістської організації може обмежуватися майже виключно підтримкою сайту і участю у великих акціях протесту, що проводяться в країні або в регіоні. Інтернет є найважливішим засобом – зручним, швидким і недорогим – для організації протестів, агітації нових прибічників, обміну досвідом і ідеями з іншими антиглобалістськими організаціями в інших провінціях і країнах, отримання додаткових фінансових коштів. Користування Інтернетом, з одного боку, різко знижує організаційні витрати на функціонування організації, з іншого, дозволяє залучити додаткові кошти з усіх країн світу.

За рахунок такої диверсифікації джерел фінансування і скорочення витрат на повсякденну діяльність групи і організації антиглобалістського спрямування можуть досить активно і ефективно здійснювати свою про-

тестну, правозахисну, освітню, аналітичну і іншу діяльність. Наприклад, організація «Alternatives», зібрала для своїх проєктів значний перелік спонсорів і партнерів з числа профспілок, великих правозахисних організацій, благодійних фондів і навіть деяких державних структур з 35-ти країн світу. А можливості антиглобалістського руху в цілому мобілізувати фінансові ресурси наближаються до аналогічних можливостей транснаціональних корпорацій і деяких держав.

На окрему увагу заслуговує проблема фінансування великих антиглобалістських заходів: функціонування радіо- і телевізійних проєктів, проведення соціальних форумів, масових протестів проти міжнародних організацій тощо. Подібні заходи проводяться кілька разів на рік, коли антиглобалістський рух збирається на знакові заходи: протести проти ВТО, МВФ, Великої вісімки тощо. Існують також і численні регіональні заходи – Європейський соціальний форум, Соціальний форум двох Америк, протести проти НАФТА і порушень прав мігрантів в Європі. Витрати на проведення цих заходів суттєво вищі, причому важливі не тільки фінансові, але й матеріальні витрати. Питання проживання, харчування й місця для проведення саміту або агітаційних матеріалів для протестів – більш дорогі і масштабні.

Враховуючи масштаби, наприклад, Всесвітнього соціального форуму, для участі в якому приїжджають десятки тисяч людей з усього світу, витрати очевидно не окупаються невеликими прибутками від проведення заходів. Частина витрат беруть на себе самі учасники, оплачуючи і транспорт, і проживання, і навіть іноді невеликі організаційні внески, частина витрат покривається спеціальними цільовими програмами збору коштів. Витрати деяких делегацій оплачуються їх більш великими і заможними колегами. Спонсорами подібних заходів стають і профспілки, і урядові агентства, і місцева влада, і добродійні організації, і деякі комерційні компанії, що забезпечують необхідний мінімум фінансування.

Не дивлячись на таку широку підтримку з боку цілого переліку спонсорів, такі масштабні антиглобалістські заходи часто не можуть покрити власних витрат.

Більш того, присутність в якості спонсорів великих комерційних і некомерційних організацій, з «підмоченою репутацією», часто компрометує організаторів, позбавляючи їх підтримки багатьох учасників антиглобалістського руху, що побічно і призводить до недостатнього фінансування заходів. Наприклад, в 2003 і 2004 роках Всесвітній соціальний форум проходив при фінансовій підтримці Фондації Форда, в 2005 році організаторів Форуму підтримав Фонд Рокфеллера. Це стало однією з основних причин ізоляції Форуму і його організаторів, бойкоту Форуму з боку багатьох радикальних і неконформістських антиглобалістських організацій.

Таким чином, розглянувши основні ідеологічні засади антиглобалістського руху та основні джерела фінансування можна зробити наступні висновки.

По-перше, антиглобалізм став одним з найбільших суспільно-політичних рухів сучасної епохи, який впливає на хід світового розвитку. Виникнувши у кінці 90-х років, цей рух має чітко виражену тенденцію до росту як у кількісному відношенні, залучаючи до своїх лав сотні ти-

сяч нових членів по всьому світі, а також стаючи більш організованим. Прихильники ідей антиглобалізму постійно розробляють нові форми реалізації своїх цілей.

По-друге, антиглобалізм сьогодні – це явище вкрай складне та подекуди суперечливе, яке стоїть на багатьох ідеологічних платформах.

По-третє, структурна основа антиглобалізму не схожа на жодний із рухів, що існували раніше, вона являє собою конгломерат груп, партій, організацій та окремих особистостей.

По-четверте, антиглобалізм утвердився в своєму переконанні в тому, що вплив на громадську думку, створення незалежних ЗМІ, Інтернет-сторінок, проведення акцій протесту, демонстрацій є найвпливовішими засобами досягнення мети.

По-п'яте, сучасні інформаційні технології (мобільний зв'язок, Інтернет) дуже активно використовуються у діяльності антиглобалістських організацій та сприяють проведенню масових заходів протесту.

По-шосте, необхідно підкреслити, що антиглобалістські організації за допомогою інформаційних технологій зуміли вирішити найголовніше питання діяльності будь-якої організації – питання фінансування. За допомогою організації роботи Інтернет-магазинів, підтримки сайтів, проведення масових заходів, які організуються за допомогою смс-повідомлень та електронних листів, антиглобалістські організації зосереджують у своїх руках величезні кошти, які потім перерозподіляються та використовуються на покриття витрат організацій.

Література

1. *Альтерглобализм: теория и практика «антиглобалистского движения»*/ Под ред. А. В. Бузгалина. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 256 с. (научно-публицистическая серия «Библиотека журнала «Альтернативы»).

2. *Глобализация сопротивления: борьба в мире*/ Отв. Ред. С. Амин и Ф. Утар; Пер. С англ./ Под ред. и с предисл. А.В.Бузгалина. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 304 с. (научно-публицистическая серия «Библиотека журнала «Альтернативы»).

3. *Глобальный дискурс: Сборник статей*/ Под ред. Л.В. Савина. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 142 с.

4. *Денчев К.* Феномен антиглобализма: учеб. Пособие для вузов/Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2005. – 218 с.

5. *Ракитский Б.В.* Глобализация капитализма как новейший этап социальной организации человечества: (Глобализация соц. непримиримости): Материалы к науч. геопол. конф. «Глобализация и антиглобализм», Москва, 9 нояб. 2001 г. – М., 2001. – 36 с.

6. *Смитиенко Б.М.* Противоречия глобализации мировой экономики. Современный антиглобализм и альтерглобализм. – М.: Моск. гос. ун-т печати, 2005. – 130 с.

7. *Трофименко М.В.* Антиглобалізм та пацифізм проти інтеграційних процесів у сучасному світі/ Нова парадигма: Журнал наукових праць/Гол. ред. В.П. Бех. – Вип. 65. – Ч. 2. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – С.279–285.

8. *David Held. Anthony McGrew Παγκοσμολογισμ/ Αντι-παγκοσμολογισμ.* –ΘΕΩΡΙΑ–ΙΔΕΕΣ ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ 2004. – 239. (прим. автора «Глобалізація – Антиглобалізація» (переклад з англійської на новогрецьку).

9. Α. Χ. Μητσοίου Αντι Παγκοσμιοποίηση Η Νέα Κοινωνική Επανάσταση. – Θεσσαλονίκη: Έκδοση Αρχέτυπο, 2005. – 287. (прим. автора новогрецька мова «Антиглобалізація нова суспільна революція» – Салоніки, 2005).

10. *Οι πόλεμοι της «Παγκοσμιοποίησης»* Από το Άμстерνταμ και το Σιατλ μέχρι τη Γένοβα και την Κοπεγχάγη. – Αθήνα: ΑΚΑΑΑ, 2003. – 192. (прим. автора новогрецька мова «Війни глобалізації» від Амстердама та Сієтла до Женеви та Копенгагена», Афіни).

11. *Сайт організації «Unite Here!»*. – Режим доступа: <http://www.unitehere.org/>

12. *Сайт організації «behind the label»*. – Режим доступа: <http://www.behindthelabel.org>

org

Трофименко Н.В. Антиглобалистское движение: идеология и источники финансирования

Рассматриваются проблемы антиглобалистского движения, антиглобалистских организаций на основе анализа монографий, статей, Internet публикаций по данной проблематике, а также программных, идеологических платформ антиглобалистских организаций. Большое внимание уделено изучению вопроса финансирования деятельности антиглобалистских организаций и движения в целом.

Ключевые слова: антиглобалистское движение, антиглобализм, глобализация, современные информационные технологии.

Trofymenko, M.V. Antiglobalistic movement: ideology and the funding sources

The issues of antiglobalistic movement, organizations of antiglobalists are under consideration. The latest scientific researches, articles, Internet publications on this issue have been analyzed. The programs, ideological platforms of these organizations are also under consideration. The problems of funding sources of the antiglobalistic organizations and the whole movement have been emphasized.

Key words: antiglobalistic movement, antiglobalizm, globalization, modern informational technologies.